

*До 80-річчя від дня народження
Олени Григорівни Судьїної
(12.04.1929 р. — 30.03.1995 р.)*

12 квітня 2009 року виповнилося б 80 років відомому українському вченому, біохіміку-еволюціоністу, докторові біологічних наук, професорові Олені Григорівні Судьїній, яка все життя присвятила розвитку біологічної науки. Вона народилася в Києві, в інтелігентній сім'ї службовців. Її дитинство і рання юність припали на важкі роки війни, вона рано втратила батька. Від природи обдарована, цілеспрямована і працелюбна, Олена Григорівна з відзнакою закінчила біологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, а згодом — аспірантуру в Одеському університеті ім. І.І. Мечникова.

Майже 37 років — від 1958 р. — О.Г. Судьїна працювала в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Того ж року за ініціативою директора Інституту академіка Д.К. Зерова був створений відділ біохімії нижчих рослин, який, однак, не мав ні кадрової, ні матеріальної бази. Впродовж 1958—1961 років у ньому було лише три співробітники, зокрема і Олена Григорівна. У 1962 р. вона стала першою завідувачкою цього відділу і протягом багатьох років забезпечувала наукову спрямованість і творче зростання колективу. Відділ був єдиним у країні науковим підрозділом, фахівці якого всебічно досліджували біохімічні особливості прокаріотичних синьозелених, а також мікро- і макроскопічних зелених та червоних водоростей, а в подальшому — і грибів.

За ініціативою О.Г. Судьїної у відділі почалося створення колекції альгологічно чистих культур синьо-зелених, зелених і червоних мікроводоростей (IBASU-B).

Протягом багатьох років колекція поповнювалася і слугувала основою для вирішення фундаментальних і прикладних завдань, які стояли перед біохіміками.

Олена Григорівна підкреслювала, що історичний підхід до питань еволюції живих об'єктів передбачає докладне вивчення еволюційно-біохімічних формацій, які відображають універсалізацію будови організмів. Найбільшою мірою це стосується певних таксонів водоростей, передусім прокаріотичних синьозелених. Ці унікальні організми стали одними з основних об'єктів досліджень для пізнання становлення і формування біохімічних систем.

О.Г. Судьїна очолювала роботи з вивчення біохімічних особливостей видів синьозелених водоростей у зв'язку з актуальною тогочасною проблемою «цвітіння» води в дніпровських водосховищах. Вона вважала головним напрямком роботи відділу порівняльно-еволюційний, орієнтований на характеристику окремих класів біохімічних сполук. Як кваліфікований і ґрунтований дослідник у галузі біохімії рослин Олена Григорівна прагнула з'ясувати специфіку складу і властивостей основних структурних, запасних і ферментних систем клітин водоростей з метою їх порівняльної характеристики. Ці роботи були істотним внеском у розв'язання ключових проблем біохімії водоростей. За результатами багаторічних біохімічних досліджень, а також узагальнивши існуючі літературні дані колектив авторів на чолі з О.Г. Судьїною у 1978 р. опублікував монографію «Биохимия синезеленых водорослей» за ред. К.М. Ситника (Е.Г. Судьина, Е.И. Шнюкова, Н.В. Костлан, П.А. Мушак, Н.Д. Тупик).

Олена Григорівна вважала за доцільне застосування ймовірного підходу до складання біохімічних характеристик в еволюційних, філогенетичних і таксономічних побудовах. На її думку, характеристика виду має базуватися на теорії вірогідності з урахуванням потенційних можливостей таксону, тобто діапазону мінливості ознак у межах стабільної спадковості. Свої погляди щодо мінливості біохімічних ознак у водоростей, можливості використання біохімічних критеріїв у таксономії вона висвітлила в монографії «Вероятность в биологии» (1985).

Вшановуючи пам'ять Олени Григорівни, її колеги доопрацювали і видали в 2008 р. розпочату ще за ініціативою дослідниці монографію «Биохимия червоних водоростей» за ред. О.К. Золотарьової (О.Г. Судьїна, Є.І. Шнюкова, П.О. Мушак, С.І. Лось, Р.М. Фомішина, Н.Д. Тупик, Г.І. Лозова). В ній узагальнюються дослідження основних класів біохімічних сполук червоних мікро- і, головним чином, макроводоростей, розглядаються питання їх філогенетичного положення стосовно синьозелених та інших водоростей.

О.Г. Судьїна відома в нашій країні і за кордоном як фахівець у галузі ферментативного забезпечення біосинтезу та гідролізу хлорофілу. Ці розробки стали основою її кандидатської і докторської дисертацій. Вона детально вивчала послідовність реакцій заключного етапу біосинтезу хлорофілу, визначальні властивості хлорофілази, сформулювала гіпотезу про мембранну регуляцію хлорофілазної активності.

Теоретичним розробкам еволюційних проблем О.Г. Судьїна присвятила близько 20 праць. Найповніше її погляди викладені в монографії «Основы эволюционной биохимии растений» (1982, співавт. Г.І. Лозова). Автори розглядають еволюцію основних компонентів живого від його первинного походження і далі, в усіх вивчених систематичних групах, засереджуючись передусім на водоростях. Велику увагу Олена Григорівна приділяла методологічним проблемам пізнання живого, опублікувала монографію «Методологические проблемы интеграции биологических наук».

Поєднання О.Г. Судьїною фундаментальних і прикладних досліджень дозволило їй очолити роботи з господарського використання нових об'єктів. У відділі успішно реалізовувалися актуальні завдання прикладної альгології: розроблена і впроваджена в багатьох господарствах країни технологія масового вирощування *Spirulina* як харчової і кормової добавки; оптимізована технологія широкого культивування *Chlorella*; складений регламент отримання каротину з *Dunaliella salina* тощо.

О.Г. Судьїна є автором близько 200 наукових праць у галузі теоретичних і прикладних досліджень нижчих рослин. Вона представляла біохімічну науку на багатьох міжнародних конгресах, з'їздах, симпозіумах, була членом вченої ради Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, вчених рад із захисту дисертацій інститутів фізіології рослин та біохімії ім. О.О. Палладіна НАН України, Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. О.Г. Судьїна була членом редколегій «Українського ботанічного журналу», журналів «Альгология», «Физиология и биохимия культурных растений», дала путівку в життя багатьом молодим дослідникам, підготувала 16 аспірантів, які продовжують її справу.

Колеги і друзі пам'ятають Олену Григорівну як людину, яка створювала у відділі культурний осередок, атмосферу наукового пошуку, завжди радо приходила на допомогу. Вона любила літературу, театр, живопис, прагнула делікатно поділитися своїми поглядами зі співробітниками. В пам'яті колег О.Г. Судьїна залишилася доброзичливою, тактовною людиною, надійним наставником.

Є.І. ШНЮКОВА